

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ПОБУДОВИ В УКРАЇНІ НОВОЇ В'ЯЗНИЦІ

Богатирьов І. Г.

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державного університету «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна*

Шановні учасники III – Пенітенціарного форуму. Сьогодні є унікальна можливість почути думки науковців, практиків, народних депутатів, журналістів, якою має бути сучасна в'язниця в Україні у XXI столітті. А також дати відповідь. А чому в Україні за роки незалежності так і не було побудовано нову в'язницю, яка б відповідала сучасним європейським стандартам?

Назагал, щорічно проводяться конференції, кругли столи, форуми, молитовні сніданки, залучаються міжнародні інвестори, реалізуються проекти, а парадигмальні зміни реформування кримінально-виконавчої системи України та її трансформація в пенітенціарну систему поки що проводиться не послідовно. Зокрема:

- закриття і консервація виправних центрів, виправних і виховних колоній показує, що в Україні іде суттєве скорочення засуджених в місцях несвободи, але злочинність навпаки зростає, особливо в період воєнного стану;

- впровадження в систему покарань нових видів, зокрема, і «Пробачійний нагляд», який розширює спектр діяльності Державної установи «Центр пробачії», але виключає арешт, як покарання і побудови нової в'язниці – арештного дому;

- модернізація та оптимізація навчальних закладів Міністерства юстиції України показує, щодо їх скорочення не завжди виправдане. Які кошти були вкладені інвесторами у Білоцерківське училище, його закриття зменшило обсяг первинної підготовки та перепідготовки персоналу місць несвободи і уповноважених органів з питань пробачії;

- розтастатація персоналу пробачії на певний час створила проблему не визначеності, зокрема, соціально-правового статусу та майбутніх гарантій;

- розвиток пенітенціарної науки не отримав свого потужного закріплення на рівні Стратегії реформування (розвитку) пенітенціарної

системи України на період до 2026 року, а тому всі ґрунтовні дослідження, які проводяться в ЗВО залишаються у виді монографій, підручників і навчальних посібників та публікацій у фахових журналах;

– повільно вирішується проблема насильства, субкультури, не належні умови відбування засудженими в місцях несвободи покарання, реінтеграції засуджених після звільнення тощо.

Всі надіялись, що нова служба ДДПВП, потім і ДПтС України, новий Кримінальний кодекс України 2001 року та Кримінально-виконавчий кодекс України 2003 року, трансформують парадигму кримінально-виконавчої системи України, нові навчальні заклади, які будуть готувати нову генерацію пенітенціарістів настільки гуманізують систему покарань, що до нас будуть їхати і вчитися закордонні фахівці у галузі пенітенціарної науки та освіти.

Але сталося так, як ми і прогнозували на початку повномасштабної реформи кримінально – виконавчої системи України у 1991 році. Кожен новий керівник, який приходив реформувати кримінально-виконавчу систему України розробляв власну концепцію реформування, але на жаль, так і не доводив її до кінця. Звільнявся зі служби, а новий який приходив на його місце, розробляв нову концепцію. Ви можете заперечити, що це не так?.

Згоден, за 32 роки незалежності в Україні, зроблене було дуже багато, зокрема поїздки за кордон закладали нові ідеї реформування кримінально-виконавчої системи, а пілотні проекти, за результатами яких покращувалося умов життя засуджених в місцях несвободи, персонал кримінально-виконавчої системи проходив навчання. у чинне законодавство вносились зміни і доповнення направлені на гуманізацію відбування засудженими покарання.

За нашими підрахунками було внесено більше 150 правок. У 2015 році Верховна Рада України приймає Закон України Про пробачення. У 2020 році була спроба прийняти Закон України Про пенітенціарну систему.

Можна цілком погодитися з Міністерством юстиції України, що реформування кримінально-виконавчої системи України та її трансформації в пенітенціарну систему має вирішуватися через запровадження модульних установ, що дозволить засудженим за вчинені кримінальні правопорушення відбувати покарання в нових умовах.

Отож домінація нашої моделі «В'язниця в Україні у XXI столітті; інноваційна модель» є альтернативою Модельної установи (ДУ «Уманська виправна колонія»), яка запропонована Міністерством юстиції України у 2021 році. Безсумнівно кожна модель це результат напрацювання робочою групою відповідних нормативів, реалізація яких дозволить нарешті суспільству побачити нову в'язницю.

Проведений нами порівняльний аналіз двох моделей показав, що вони мають одну мету і направлені на реформування кримінально-виконавчої системи України та її трансформації в пенітенціарну систему. Водночас, наша модель має деякі відмінності від моделі Міністерства юстиції.

Розпочнемо з головного.

Законодавча база. Осмислення впровадження в Україні нової в'язниці має базуватися на новій законодавчій базі. Такої бази я у моделі Міністерства юстиції України не побачив. Натомість, наша модель ґрунтується на Законі України про пенітенціарну систему та Пенітенціарному кодексі України, яка має бути розроблена і прийнята Верховною Радою України.

Архітектоніка. Якщо Міністерство юстиції пропонує пілотний проект в'язниці на базі «Уманської виправної колонії» то наш проект, це побудова нової в'язниці з нуля, і не як статистичний набір, а як форма реалізації трьох стадій виконання/відбування засудженими покарання.

В основі нашої моделі приваблює побудова 7 окремих будівель. Кожна з яких відповідає сучасним потребам виконання / відбування покарання.

Одиночне утримання засуджених. У моделі Міністерства юстиції передбачено блочне відбування по дві особи, як це прописано для осіб які відбувають довічне позбавлення волі. Конструктивний спір показує, що наша модель краща, оскільки вона повністю виключає різні види конфліктів, як серед засуджених особливо в нічний час так і між засудженими і персоналом в'язниці.

Одиночне утримання засудженим є способом розв'язання суто практичної проблеми зменшення вчинення засудженими нових злочинів в місцях несвободи, а також повне забезпечення права засудженого на фізичну, психологічну та динамічну безпеку у в'язниці.

Баланс інтересів. Впровадження у в'язниці рівноваги у правах і обов'язках персоналу і засуджених, поліпшить їх баланс інтересів під час виконання/відбування покарання. Це принципово нове рішення праворозуміння засудженими і персоналом функціонування даної в'язниці.

Нові пенітенціарні засади виконання / відбування покарання. Вони передбачають три стадії виконання/відбування покарання: соціалізація, ресоціалізація та реінтеграція. Ми виключаємо таку пенітенціарну засаду як виправлення.

Фінансування. Ми пропонуємо прискорити скорочення Міжрегіональних управлінь з питань виконання покарань шляхом створення умов прямої комунікації адміністрації в'язниці з іншими суб'єктами пенітенціарної діяльності.

Це зневолює дублювання оперативно-службової діяльності, збільшить обсяги фінансування персоналу в'язниці та створить передумови формування спеціального фонду для побудови нової в'язниці.

Продаж законсервованих установ виконання покарань позитивно вплине на поповнення спеціального фонду. Передбачаємо також і залучення міжнародних донорів для побудови нової в'язниці.

Комунікація засуджених. З урахуванням того, що законодавець дозволив засудженим користуватися у місцях несвободи телефонним зв'язок, ми пропонуємо у інноваційній моделі розширити таку комунікацію засуджених. Зокрема, збільшення кількості часу на розмову тим засудженим, у кого є діти, пристаріли батьки. Це дозволить засудженому більше часу поспілкуватися з рідними, прочитати дитині сказку або провести батьківську чи материнську бесіду із сином чи донькою, які потребують такої розмови.

Новий статус персоналу. У майбутній в'язниці персонал має статус державного службовця, і має працювати за контрактами та трудовими договорами. Зарахування на роботу до в'язниці здійснюється на підставах, що визначені законом і нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України. На робочому місці персонал в'язниці носить єдину уніформу.

Професійна компетентність персоналу. Не секрет, що робота в органах і установах виконання покарань є найменш оплачуваною серед інших правоохоронних органів. Потребує також соціальна захищеність персоналу в'язниці. Отже, працівник в'язниці повинен мати знання, уміння, навички та якості, необхідні для виконання завдань соціалізації, ресоціалізації та реінтеграції засуджених після звільнення в суспільство.

Нові стандарти заохочування засуджених працювати у в'язниці. З метою заохочення засуджених до суспільно-корисної праці нами пропонується на строк виконання/відбування покарання:

- 1) зараховувати роботу засудженого на виробництві у трудовий стаж;
- 2) надати засудженому страховий полос для накопичуваної пенсії.

Це стимулятори для засудженого працювати. Накопичена пенсія це той інвестиційний ресурс який буде працювати щомісячно на засудженого після звільнення з місць несвободи [3, с. 38–40].

Висновок. Запропоновані нами інноваційні підхід щодо впровадження сучасної «В'язниці в Україні у XXI столітті» слід вважати, як нове фундаментальне рішення щодо реформування кримінально-виконавчої системи України та подальшу її трансформацію в пенітенціарну систему європейського зразка.

Водночас, дані інноваційні підходи розширюють спектр дії Стратегії реформування (розвитку) пенітенціарної системи України на період до 2026 року та є викликами для теоретиків і практиків щодо їх широкого обговорення не тільки серед вітчизняних науковців, а і залучення для її розуміння державних і не державних інституцій, правозахисних організацій та громадськості.

Література:

1. Богатирьов І.Г. Сучасна в'язниця в Україні: інноваційна модель. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 2. 2023. С. 85–91.
2. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 5. 10.2023).
3. Богатирьов І.Г. В'язниця в Україні: інноваційна модель. Київ : ВД «Дакор», 2023. 44 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-327-2-4>

ЧИ Є ПОТРЕБА У СКОРОЧЕННІ МІЖРЕГІОНАЛЬНІ ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОРГАНИ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ З ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Богатирьова О. І.

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Офіс Генерального прокурора
заступник начальника відділу документального забезпечення
управління правового забезпечення
Департаменту організаційно-контрольної діяльності,
правового та аналітичного забезпечення
м. Київ, Україна*

Коли мова йде про скорочення Міжрегіональних управлінь виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України, як територіальних органів Міністерства юстиції України, то варто підтримати позицію вітчизняного вченого І.Г. Богатирьова про те, що Міністерство юстиції України і Департамент з питань виконання покарань, спроможне сьогодні створити умови прямої комунікації з адміністрацією в'язниць з іншими суб'єктами пенітенціарної